

Styrning till arbete. Med fotboll som medel.

INTRODUKTION

Detta paper handlar om hur arbetsmarknadspolitiska insatser formas enligt särskilda villkor och på särskilda sätt i välfärdssamhällets Sverige i början på 2020-talet, och hur socialt arbete tar form i relation till frågor om inkludering och försörjning genom lönearbete. Det är ett tidigt utdrag från arbetet med min avhandling och jag presenterar valda delar med förhoppning att få värdefull input inför det fortsatta arbetet.

Den svenska socialpolitiken har historiskt, och i vår samtid, ofta handlat om att hantera risker kopplade till avsaknad av arbete och möjligheter att försörja sig själv. Socialpolitikens ambitioner har varit att skapa en slags förutsägbarhet och trygghet och att minska marknadens inverkan på individen och individens beroende av arbetsmarknaden för sin försörjning (Olofsson 2020). Under de senaste decennierna har den svenska socialpolitikens sätt att hantera dessa risker förändrats avsevärt, vilket hänger ihop med en rad olika förändringar i det välfärdspolitiska landskapet sedan 1990-talet. Kostnaderna för välfärden har ökat och välfärden har i och med det blivit allt svårare att upprätthålla. Nya lösningar för att genomföra välfärd har uppkommit. Fler aktörer har involverats och det svenska välfärdssamhället är mer påtagligt en del av ett större globalt sammanhang. Medlemskapet i EU har fått starkt inflytande för hur den svenska socialpolitiken utförs (Dahlstedt 2009). Privata aktörer har fått en mer framskriden roll i hanterandet av välfärd, men också civilsamhällesorganisationer har involverats alltmer och fått ett större ansvar för att leverera välfärdstjänster (Sunesson m. fl. 1999). Den svenska välfärdsmodellen har utvecklats till en mer privat frivillig angelägenhet och varje enskild samhällsmedborgare förväntas ta ett större ansvar för sin välfärd, sin försörjning, sysselsättning och kompetensutveckling (Olofsson 2020, Dahlstedt 2009). Den trygghet som har präglat det svenska systemet har monterats ned vilket medfört att vår individuella ställning på arbetsmarknaden får en större betydelse (Alfonsson 2022).

Sammanhanget av dessa förändringar skapar villkor för hur arbetsmarknadspolitiska insatser tar form och socialpolitik utförs i början av 2020-talet i Sverige. I arbetet med min avhandling har jag sedan hösten 2021 följt en specifik arbetsmarknadspolitisk insats i vilken dessa villkor går att spåra. Insatsen är initierad av Svenska fotbollsförbundet och finansieras av Europeiska socialfonden. Den syftar till att med fotboll som medel få de individer som deltar att närma sig sysselsättning i form av arbete eller utbildning. Målgruppen är främst unga individer utan

sysselsättning och insatsen utförs på fyra orter runt om i landet. På varje ort får deltagarna ta del av olika utbildningar, idrott och rörelse, gemenskapande aktiviteter och praktik med avsikt att utöka sina möjligheter till arbete eller utbildning. Insatsen samarbetar med olika aktörer för att genomföra sina aktiviteter, så som till exempel olika kommunala förvaltningar och organisationer, skolor eller fritidsgårdar, aktörer från näringslivet och olika fotbollsföreningar. Insatsen befinner sig i en slags knutpunkt mellan olika politikområden som har en del i att insatsen tagit form som den har gjort. Jag vill med min avhandling bidra till att skapa en fördjupad förståelse för hur arbetsmarknadspolitiska insatser formas. Det vill säga socialt arbete riktat till, framför allt, unga individers försörjning, inrymmer en stor komplexitet och görs dag i ett sammanhang av en mängd olika aktörer i samhället.

Syfte

Detta paper presenterar ett tidigt utdrag från arbetet med min avhandling. Avhandlingen handlar om hur arbetsmarknadspolitiska insatser formas enligt särskilda villkor och på särskilda sätt i välfärdssamhällets Sverige i början på 2020-talet, och hur socialt arbete tar form i relation till frågor om inkludering och försörjning genom lönearbete. Syftet med avhandlingen är att undersöka hur socialt arbete tar form genom arbetsmarknadsinsatser, i relation till ungas försörjning. Avhandlingen riktar särskilt fokus mot hur problem konstrueras, hur relationer mellan olika aktörer formas interventioner och på villkoren för hur unga inkluderas. Jag utgår från följande frågeställningar i detta arbete:

- Hur framställs de problem som insatsen är till för att lösa och hur tar insatsen form i relation till dessa problemformuleringar?
- Hur formas relationer mellan olika aktörer och hur präglar dessa relationer de sätt på vilka insatsen tar form?
- Hur formas målgruppen/deltagarna utifrån de problem som insatsen syftar till att lösa och utifrån de olika relationer som skapas?

I detta paper kommer jag att presentera utdrag ur bakgrunden till min avhandling, forskningsläge, kort om metod samt ett tidigt grepp på möjliga teoretiska och analytiska resonemang grundat i det empiriska materialet. Med den här texten vill jag skapa ett samtal kring hur civilsamhällesorganisationer bedriver arbetsmarknadspolitiska insatser och hur villkoren för detta kan se ut. Jag vill också diskutera hur sådana arbetsmarknadspolitiska insatser bedrivs i samverkan med andra aktörer, och att de relationer som formas mellan dessa aktörer präglar de sätt insatser tar form. Min förhoppning är att input i ett relativt tidigt skede av arbetet kan ge ytterligare kraft till det kommande arbetet.

BAKGRUND

Verksamhetsbeskrivning

Insatsen som utgör empirisk grund för avhandlingen initieras av Svenska fotbollsförbundet och finansieras av Europeiska socialfonden, ESF. Den startade i december 2020 med en uppstartsfas och tog sedan emot sina första deltagare under våren 2020. Insatsen beskrivs av Svenska

fotbollsförbundet som en utbildningsinsats som syftar till arbete och sysselsättning för de som deltar. Den fanns vid starten på fyra orter runt om i landet, men i dagsläget är det enbart på två orter som insatsen fortsatt bedrivs. Målgruppen beskrivs som unga utan sysselsättning, 15–24 år, men också som nyanlända och långtidsarbetslösa som inte är inskrivna på arbetsförmedlingen. Under det andra projektåret tillkom ett fokus på unga som har fått sin sysselsättning påverkad av pandemin. De som deltar i insatsen får ta del av olika aktiviteter med syfte att närma sig sysselsättning. Det är olika sociala aktiviteter, idrott/rörelse, coachande aktiviteter, utbildningar med inriktning på att bli tränare, domare, de får föreningskunskap, eventutbildning, arbetsmarknadskunskap och studievägledning. Deltagarna har även möjlighet att göra praktik i både föreningsliv, skola och näringsliv. Syftet med aktiviteterna beskrivs vara att bidra till att deltagarna stärker sitt självförtroende, ökar sin motivation och utökar sitt nätverk för att på så sätt i högre grad bli anställningsbara. Målet med insatsen är att deltagarna ska komma ut i arbete, utbildning eller på något sätt närma sig sysselsättning. Insatsen har också ett fokus på vad som beskrivs som ”utsatta” och ”idrottssvaga” områden med särskilda behov. Insatsen har en nationell projektledning, en styrgrupp med representanter för de olika distrikten där insatsen finns samt lokala projektledare på varje respektive ort. Det finns också handledare som arbetar operativt med deltagarna på respektive ort. Deltagarna rekryteras på lite olika sätt beroende på lokala förutsättningar. På några av orterna kommer de i samarbete med socialtjänsten/socialförvaltningen och har försörjningsstöd medan de på andra orter studerar vid sidan eller saknar försörjning helt. Några av deltagarna beskrivs som hemmasittare som inte har slutfört gymnasiet medan andra har rekryterats i samarbete med HVB-hem. Det är relativt spretigt vilka deltagare som deltar och vilka samarbeten som har upprättats på respektive ort. För att få fortsatt ersättning från ESF under det andra projektåret utökades målgruppen till att inkludera personer som har fått sin försörjning påverkad av pandemin. Inför det tredje projektåret ansökte projektledningen på nytt medel för tre av de fyra orterna, samt för en ny ort, och fick beviljat för två av de tidigare orterna. Insatsen avslutades alternativt pausades på de två resterande orterna.

Jag har följt insatsen sedan hösten 2021 och genomfört observationer samt intervjuer med nationell projektledning, styrgrupp, lokala projektledare, handledare och deltagare på två av de fyra orterna. Jag har också intervjuat representanter för samarbeten med kommunala förvaltningarna på två av orterna samt en representant från ESF. Ett urval av företrädare för den nationella projektledning, lokala projektledare och handledare har jag intervjuat två eller flera gånger under projektiden. Materialinsamlingen avslutades under våren 2024. Jag återkommer till det empiriska materialet senare i detta paper.

Forskningssammanhang

Den tidigare forskning som är relevant för min avhandling kan beskrivas i två inriktningar. En inriktning som handlar om den välfärdsstatliga utveckling som skett de senaste decennierna inom olika politiska fält som angränsar till min avhandling. Jag har tidigare beskrivit insatsen som att den befinner sig i skärningspunkten mellan olika politikområden och att de välfärdsstatliga förändringar som skett blir synliga i hur insatsen tar form. Den här inriktningen, om välfärdspolitisk utveckling inom olika politiska fält, är viktig för att förstå villkoren för hur den insats som jag studerar tar form. En andra inriktning beskriver tidigare forskning om idrott som

lösning på sociala problem och liknande arbetsmarknadspolitiska insatser som använder idrott för att bidra till ökad anställningsbarhet. Forskning om liknande insatser som den jag studerar, är viktig för att sätta den specifika insatsen i relation till andra liknande insatser.

Välfärdsstatlig utveckling

I inledningen till denna text har jag kort beskrivit förändringar i hur svensk socialpolitik hanterar risker kopplat till avsaknad av arbete och att dessa förändringar går att spåra i den insats som studeras. I det här avsnittet tänkte jag något mer fördjupat beskriva tidigare forskning kring den välfärdspolitiska omvandling som skett de senaste decennierna och som är relevant för att förstå den insats som jag studerar och villkoren för att den finns till.

1990-talet kan beskrivas som en brytningstid i svensk välfärdspolitik (Altermark & Dahlstedt 2022) och det socialpolitiska landskapet förändras på sätt som är relevanta för att förstå den insats som jag studerar. Även om 1990-talet beskrivs som ett brott hade förändringarna börjat tidigare än så och de behöver förstås i ljuset av att tiden efter andra världskriget var en period av stark tillväxt. En tid som också har kallat för en guldålder. Det var en stark ekonomisk tillväxt, nästan ingen arbetslöshet alls och löneökningarna var inte bara stora utan tillföll i högra utsträckning än tidigare löntagarna (Alfonsson 2022). Det var en tid när de flesta arbetade inom industrin, där arbetet var standardiserat och inte krävde särskilt hög kompetens, och som möjliggjorde massproduktion och också masskonsumtion i och med arbetarnas allt högre löner (Alfonsson 2022). Under 1970-talet drabbades västvärlden av en ekonomisk kris och förutsättningarna för industrin förändrades. Industrin var inte längre lika lönsam och tillväxttakten minskade. För att spara pengar behövde antalet anställda dras ner till ett minimum samtidigt som varor behövde levereras efter behov. Det gjorde att de tillfälliga anställningarna ökade och användandet av personal vid behov. Alfonsson (2022) beskriver det här som en början på en strukturomvandling och ett skifte i produktionen där kapital och varor behövde vara mer rörliga och systemet mer flexibelt, en just-in-time-produktion. Under 1990-talet kom sedan en ny ekonomisk kris med stigande arbetslöshet, framför allt inom industrin (Alfonsson 2022). Krisen på 1990-talet sammanföll också med att en mer nyliberal politik etablerades (Dahlstedt 2009). En rad reformer genomfördes inspirerade av nyliberala idéer vilket innebar ett tryck nedåt på socialförsäkringarna (Blomqvist & Palme 2020). De som drabbades hårdast av effekterna av krisen var migranter, ungdomar med låg utbildning och personer med funktionsnedsättning (Vesterberg 2016). En annan viktig förändring som sker under 1990-talet, som ligger i linje med den mer nyliberala politiken och förstärker de politiska förändringar som sker, är att Sverige 1995 går med i EU. Sverige, vars välfärd präglats av universalism blir nu mer inriktad på workfare och individens plikt att bidra till samhället (Dahlstedt 2009). Fokus skiftar mot den enskilda individen, från arbetslöshet till anställningsbarhet, inte minst i och med medlemskapet i EU och EU:s mer selektiva politik. Inte bara synen på arbetslöshet och de arbetslösa förändrades, utan även synen på hur arbetslöshet skulle bekämpas. Tidigare hade målet varit att skapa full sysselsättning, men nu började fokus skiftas mot att i stället bekämpa inflationen och riktningen ställdes mot en slags jämviktsarbetslöshet, det vill säga en arbetslöshet som ligger på en sådan nivå att den inte driver upp inflationen (Alfonsson 2022).

Sammantaget har förändringarna under 1990-talet och framåt inneburit att otryggheten i arbetslivet har ökat (Alfonsson 2022). Alfonsson (2022) lyfter två övergripande faktorer som

förklaring till detta. Den ena är de förändringar som skedde i och med krisen under 1970-talet och de lösningar som kom till i samband med industrins svårigheter att återhämta sig. Det vill säga en tjänstebetonad- och just-in-time-produktion. Förändringen krävde en flexibel arbetskraft som kunde erbjudas när behovet uppstod. Den andra förklaringen är att det har skett en maktförskjutning på arbetsmarknaden där löntagarnas maktresurser har minskar och deras villkor har försämrats (Alfonsson 2022). Det institutionella stödet har minskat, fackförningarnas betydelse har minskat, vilket i sin tur har inneburit att de individuella maktresurserna har blivit viktigare. Det har i sin tur inneburit ett mer individualiserat arbetsliv där också ansvaret för att arbetslösheten i betydligt högre utsträckning läggs på individen (Alfonsson 2022). Den växande otryggheten drabbar dock inte alla i samma utsträckning. Alfonsson skriver att arbetslösa oftare är yngre än äldre, oftare utrikesfödda än inrikes födda och oftare arbetare än tjänstemän. Andelen tillfälliga anställningar har ökat sedan 1990-talet, men det är inte vem som helst som innehar dessa tillfälliga anställningar. De flesta tillhör arbetarklassen. De löper också större risk för arbetslöshet. När arbetslösheten är högre och de arbetslösa som vill in på arbetsmarknaden är många blir det också fler som är beredda att ta arbeten med sämre villkor. Ökade krav i arbetslöshetsförsäkringen bidrar också till pressen att acceptera vilket jobb som helst (Alfonsson 2022).

Det civila samhällets roll i den förändrade välfärden

I och med de förändringar i välfärden som beskrivits ovan har också den frivilliga sektorns roll förändrats. När välfärdsinstitutionerna antar en striktare politik kommer fler människor att behöva söka stöd någon annanstans och frivilligorganisationer får ta ett större ansvar för välfärden (Sunesson m. fl. 1999). När det sker en förskjutning mot ett mer aktivt medborgarskap får också den ”tredje sektorn” en starkare roll för att främja principer om frivillighet och självständighet och som ett alternativ till en stark stat och statlig kontroll. Det är en utveckling som har skett i flera länder så som USA och Storbritannien, och också i Sverige (Dahlstedt 2000). På det sättet får civilsamhället, eller den frivilliga sektorn, gå in och ta en mer aktiv roll i utförandet av välfärden. Johansson med flera (2019) beskriver att det har skett en utveckling sedan millennieskiftet där kommuner alltmer signalerat att de behöver hjälp från ideella organisationer för att kunna lösa sina lokala välfärdsproblem. Det finns en förväntan bland politiker om att ideella organisationer ska bli mer aktiva producenter av välfärdstjänster. Att den offentliga sektorn samarbetar med ideella sektorn är i sig inget nytt. En sådan samverkan har snarare en lång historia, men den har blivit tätare sedan millennieskiftet (Johansson m. fl. 2019). Välfärdssamhället har ställts inför alltmer komplexa problem att lösa och det har blivit svårare för staten att fatta beslut och implementera politik. Stater ingår i flera sammanhang, och europeiska och internationella politiska system har del i formandet av även den svenska politiken (Johansson m. fl. 2019). Det har blivit tydligare att offentliga aktörer behöver andra samhällsaktörer för att bedriva och genomföra sin politik. Det har också, sedan slutet av förra millenniet, funnits en önskan från den offentliga sektorn om att få mer värde för de pengar de ger till det civila samhället i bidrag. Samarbetet med de ideella organisationerna motiveras också ofta med att de känner målgruppen bättre och har bättre förtroende hos målgruppen (Johansson m. fl. 2019).

Men det är inte bara den offentliga sektorn som behöver den ideella sektorn. Den ideella sektorn behöver också den offentliga sektorn (Johansson m. fl. 2019). Det finns en resursproblematik hos

den civila sektorn som medför att den behöver den offentliga sektorn för att få in resurser (Johansson m. fl. 2019, Herz 2016). Det finns också en önskan och ett driv hos det civila samhället att få vara med och på så sätt påverka den politiska utvecklingen (Johansson m. fl. 2019). När organisationer ur det civila samhället på det här sättet är beroende av offentliga medel uppstår en konkurrenssituation mellan de olika organisationer som behöver få tillgång till dessa medel (Herz 2016). Det är på så sätt inte vilka organisationer som helst som kan konkurrera om medel. Johansson med flera (2019) skriver att det främst är organisationer som är stabila, det vill säga formella organisationer med resurser, som premieras. Det i sin tur gör det svårare för nystartade organisationer att slå sig fram i konkurrensen. En ideell organisation kan ha svårt att hävda sig mot andra ideella organisationer, men också gentemot privata företag som vill utföra välfärdstjänster på uppdrag. Konkurrensen mellan olika organisationer och verksamheter har inneburit att det civila samhället har behövt anpassa sig och slå sig fram på en marknad. Vissa menar att de ideella organisationerna fungerar som ett bra alternativ till de privata aktörerna, medan andra menar att det påverkar de ideella organisationernas självbestämmande och deras innovativa kraft (Herz 2016). Eftersom de ideella organisationerna ofta är beroende av att hitta finansiering för sin verksamhet arbetar de inte enbart med det som är verksamhetens syfte, så som till exempel att stötta unga personer att närma sig arbete eller studier, utan arbetet går även ut på att paketera insatsen/projektet så att de kan locka till sig potentiella givare (Herz 2016). En sådan paketering, som Herz uttrycker det, innebär att resultat behöver vara mätbara och kunskap om insatserna behöver produceras, framför allt sådan kunskap som går att sälja in insatsen med. Potentiella givare behöver kunna avgöra vilka projekt de ska stötta och vilka projekt som är mest framgångsrika (Herz 2016). Även målgruppen och deltagarna för insatsen blir en del av denna paketering. De är på så sätt inte enbart mottagare av förmåner eller tjänster utan de ger också något tillbaka. De ger i form av det arbete de lägger ner i projektet, men också samtycke, tid, sina berättelser, sin historia och i viss mån sin kontroll (Herz 2016). Utifrån de projekt som Herz har studerat kommer han fram till att det inte är självklart att deltagarna överhuvudtaget tjänar på att vara med i projekten (Herz 2016). Projekten i sig använder utanförskapet och sitt syfte som en konkurrenskraft menar McGlinn (2018). Projektdeltagaren blir den råvara som behövs för att producera varan, vilken är själva projektet. Framgångsrika deltagare lyfts fram för att skapa medvetenhet och legitimitet för projekten och finansörerna (McGlinn 2018).

EU-politisk styrning och ESF-projekt

Den konkurrenssituation som uppstår och de mekanismer som följer av den kallar Herz (2016) för en projektifiering av den här typen av insatser. Det är vanligt i projekt som är finansierade av EU och Europeiska socialfonden. Finansieringen är ofta kortsiktig med krav på att lösa problem och gärna på nya sätt, vilket leder till att de ideella organisationerna ofta behöver hitta på nya projekt för att få fortsatt finansiering, snarare än att bygga på det befintliga (Herz 2016). McGlinn (2018) menar att ESF-projekt är intressanta studieobjekt eftersom de kan ses som manifestationer för en nyliberal politisk rationalitet. Dessa program gör, med sin olika policy, regler, program, mål och kriterier anspråk på en viss kunskap om området och problemet som ska lösas. De hanterar också frågor som arbetslöshet och social utsatthet, som traditionellt snarare har varit områden som hanterats av välfärdsstaten (McGlinn 2018). Carlsson och Muktar-Landgren (2018) beskriver att en stor del av EU:s totala budget går till just sådana här strukturfondsprojekt. Eftersom det finns mycket pengar att söka menar de att det blir ett naturligt incitament för olika kommunala

aktörer att delta i socialfondspolitiken. Det blir på så sätt ett slags styrmedel för att genomföra EU:s regionalpolitik (Carlsson & Muktar-Landgren 2018). Carlsson och Muktar-Landgren menar att ESF använder en rad styrmedel för att genomföra socialfondspolitiken. De delar upp dessa styrmedel i hård och mjuk styrning. Den hårda styrningen innebär mer formell regelstyrning genom till exempel lagstiftning, färdigskrivna mål och användandet av sanktioner om reglerna inte följs. Den mjuka styrningen präglas av frivilligt deltagande, vaga målformuleringar och stort tolkningsutrymme. Den här uppdelningen menar de samspelar och överlappar varandra och de beskriver dessa styrmedel snarare ur ett processperspektiv, vilket innebär att olika ”styrmedel samverkar och tar sig olika uttryck beroende på sitt lokala sammanhang” (Carlsson & Muktar-Landgren 2018). Styrning formas i mottagandet och aktörer anpassar och förändrar sitt handlande i den riktning styrmedlen pekar. Om inte mottagarna accepterar styrmedlen och ser de som legitima kommer de inte att fungera. Den legitimiteten behöver skapas. På så sätt lägger styrmedlen grunden för hur genomförandet går till, hur det organiserad och vilken kunskap som produceras, men också för vilka roller som de inblandade aktörerna får (Carlsson & Muktar-Landgren 2018). Samverkan och förankring är två övergripande normer för socialfundsarbetet men Carlsson och Muktar-Landgren menar att dessa även blivit villkor för att finansiering ska beviljas. Det finns på så sätt en betoning på partnerskap som genomsyrar styrning från EU och ESF:s genomförande. Socialfundsprojekten ska ske i partnerskap med olika aktörer så som kommunala och statliga aktörer, företrädare för arbetsmarknadens parter och olika andra organiserade intressen (Carlsson & Muktar-Landgren 2018). McGlinn (2018) menar att den här formen av styrning inte är resultatet av ett enda politiskt program eller politik och kan inte enbart skyllas på EU-politiken. För att analysera den typen av styrning behöver fler aktörer involveras så som olika experter, nätverk med mera som på olika sätt och mer eller mindre medvetet bidrar till hur styrande sker vid vissa historiska ögonblick (McGlinn 2018).

Det finns fördelar med den här typen av styrning genom partnerskap menar Johansson med flera (2019). När företrädare för olika organisationer, företag, grupper tillsammans deltar i det politiska arbetet kan politiken bli mer effektiv. Det kan skapa en slags konsensus runt politiken. Det kan också vara ett sätt att fördjupa demokratin, att offentliga aktörer involverar andra samhällsaktörer. Den här typen av styrning ger också upphov till ett dilemma för de ideella organisationerna. Det är inte ett partnerskap på lika villkor. De olika aktörerna har ojämlika förutsättningar för samarbetet (Dahlstedt 2000). Den offentliga sektorn är en samarbetspart med både makt och inflytande över andra civilsamhälleliga organisationer. För den ideella sektorn kan ett sådant partnerskap innebära en anpassning till offentliga styrmodeller så som till exempel former för uppföljning och kontroll och utvärderingar av verksamhet som den ideella sektorn behöver anpassa sig till (Johansson m. fl. 2019). En sådan anpassning kan få effekter på de ideella organisationernas möjligheter att vara en påverkanskraft i politiken och samhällsutvecklingen (Johansson m. fl. 2019, Herz 2016). Även om statens kontroll till viss del minskar i och med ett sådant samarbete eftersom det är fler aktörer med i utövandet, så är det fortfarande den offentliga sektorn som har mest kontroll och det skrivs kontrakt och avtal som reglerar partnerskapet (Johansson m. fl. 2019).

Det här beskrivs också som en självreglerande styrning. Det har blivit mer aktuellt att lyssna in medborgarna, att värna medborgarligt deltagande, att få medborgare att ta sitt ansvar och mobilisera ”underifrån” (Dahlstedt 2000). På grund av nedskärningar i bidragen till

frivilligorganisationer vill de ingå i dessa statliga kontrakt för att få en möjlighet att utveckla verksamheterna. Det finns problem i relationen mellan den offentliga sektorn och den frivilliga sektorn. Organisationer som tidigare ansågs ha ett värde i sig och att kostnaderna ansågs berättigade eftersom organisationerna var så värdefulla, blir istället föremål för formaliserade kriterier och styrande kontrakt (Sunesson med flera 1999).

Idrottspolitiska förändringar

Eftersom den insats som jag följer är en insats som använder idrott, och framför allt fotboll, för att uppnå syftet med verksamheten kommer jag här att lyfta forskning kring idrottspolitiska förändringar och relationen mellan idrotten och staten. Även idrottspolitiken har nämligen förändrats i linje med de förändringar som jag beskrivit ovan. Stödet till idrottsrörelsen har blivit mer resultatnriktat med fokus på att idrottsrörelsens verksamheter ska ge samhälleliga effekter och på hur idrottsrörelsen kan bidra till det svenska samhället i stort (Bjärsholm & Norberg, 2021). Tidigare var fokus att främja en positiv utveckling av den svenska idrottsrörelsen, men idag är det mer fokus på hur idrottsrörelsen kan bidra till det svenska samhället (Bjärsholm & Norberg 2021). Tonvikten i stödet nu ligger nu på att få idrottsrörelsen att producera välfärd i olika former. Idrottsrörelsen och svensk välfärd har visserligen alltid haft en koppling till varandra. Relationerna mellan stat och idrottsrörelse har generellt sätt alltid varit goda och de har haft en överensstämmande syn på idrottens sociala nytta, även över partigränser (Norberg 2011). Staten hade tidigt en välvillig inställning till frivilligt organiserad idrott som redan i starten fick ekonomiskt stöd från statligt håll. Syftet med stödet då var att stärka idrottsrörelsen så att den skulle förbli den samhällsnyttiga rörelse som den ansågs vara (Norberg 2011). Man ville också skydda idrottsrörelsen från negativt beroende av någon utomstående part för sin finansiering, även beroende på staten själv (Norberg 2011). Förhållandet mellan staten och idrottsrörelsen har dock förändrats de senaste decennierna. De nyliberalistiska strömningar som förändrat den svenska välfärden är också synliga inom idrottspolitiken. Det märks inte minst genom att idrottspolitiken har blivit alltmer resultat-orienterad i riktning mot samhällsnytta (Bjärsholm & Norberg 2021). I andra länder tycks också stödet till idrottsrörelsen ha minskat, men i Sverige är det snarare tvärtom. Här har stödet ökat (Bjärsholm & Norberg 2021). Det som har förändrats är dock strukturen för stödet och relationen mellan staten och den svenska idrottsrörelsen som är mer präglad av regelverk och formaliserat ansvar (Bjärsholm & Norberg 2021). Att stödet till idrottsrörelsen i Sverige har ökat kan ses som ett uttryck för den uppskattning som kommer från politiskt håll för de verksamheter som idrotten bedriver (Norberg 2011), men dilemmat som finns hos civila organisationer generellt finns också inom idrottsrörelsen. Det vill säga hur idrottsrörelsen kan behålla sin autonomi gentemot staten, och samtidigt erhålla ett omfattande ekonomiskt stöd. Norberg (2011) menar dock att statens behov av kontroll över allmänna medel och idrottsrörelsens intresse för självbestämmande inte i praktiken har hindrat samarbetet. För idrottsrörelsen har partnerskapet inneburit ett stort mått av självbestämmande samtidigt som de erhållit ett stort statligt stöd. Norberg (2011) menar snarare att både behovet av statlig kontroll och de frivilliga organisationernas autonomi är naturliga inslag i moderna demokratiska system, men att utmaningen ligger i att balansera de olika behoven (Norberg 2011).

Idrott för sysselsättning

Som jag tidigare skrev så kan den tidigare forskningen som är relevant för min avhandling beskrivas i två inriktningar. I följande avsnitt kommer jag att beskriva forskning som är relaterad till idrott som lösning på sociala problem och projekt som med stöd av idrott syftar till att människor ska bli mer anställningsbara. Det finns en hel del internationell forskning inriktad på projekt med idrott som lösning på sociala problem, det finns inte lika mycket sådan forskning som fokuserar på svenska sammanhang. Forskningen, i både internationella och svenska sammanhang, kan sorteras i olika kategorier och den som ligger närmast min egen är forskning kring projekt där idrott används tillsammans med andra verktyg med syfte att få människor, främst ungdomar, att närma sig arbete eller utbildning. Det skiljer sig från forskning som till exempel syftar till att deltagande i idrottsaktiviteter kan få positiva effekter och på så sätt vara en del i att lösa olika sociala problem. Den här typen av forskning, en instrumentell inriktning på idrott som lösning på sociala problem, fokuserar på hur den här typen av insatser kan utvecklas och hur idrott kan användas för att lösa sociala problem på bästa sätt.

I forskningen finns också en annan, mer kritisk, inriktning, som snarare kritiskt granskar idrottens möjligheter att lösa sociala problem. Den forskningen pekar på att det inte finns något specifikt kring just idrotten som sådan, som ger de eventuellt positiva resultaten, utan att det snarare har med andra aktiviteter som integreras i idrott att göra (Dahlstedt & Ekholm 2021). Kritikerna menar att det läggs alldeles för stor tilltro till idrottens möjligheter att lösa olika sociala problem och att det snarare handlar om strukturella villkor som åstadkommer dessa problem, och dessa kan inte idrotten rå på (Dahlstedt & Ekholm 2021). Coakley (2015) menar att trots att det finns bevis för motsatsen så fortsätter det att spridas vad han kallar den stora myten om idrott. Det vill säga att idrotten har en inneboende renhet och godhet och att den i sin tur överförs till alla som deltar eller använder idrott, samt att idrott oundvikligen leder till både individuell- och samhällsutveckling (Coakley 2015). Coakley menar vidare att sociologisk forskning om idrott inte tas på allvar. Han ser hur pengar investeras i idrott av olika slag för att komma till rätta med alla möjliga problem, ungdomar i riskzonen, för social integration och inkludering med mera. När de förändringar som eftersöks inte inträffar är det individen som beskylls för detta (Coakley 2015). Coalter (2011) menar att även om det finns viss överensstämmelse med några av de påståenden om idrottens bidrag till utveckling, så finns det också ett antal risker. Exempelvis det socialpolitiska sammanhang som den här typen av insatser behöver verka inom, att det strävas efter att lösa breda problem genom begränsade fokusinsatser och att organisationer uppmanas att driva den här typen av utveckling samtidigt som de är helt beroende av olika typer av finansiering utifrån (Coalter 2011).

I en studie med en mer instrumentell inriktning som behandlar nyttan med idrott som lösning på sociala problem, i det här fallet främst arbetslöshet, och som vill ge svar på tidigare kritik av liknande insatser, menar man att den här typen av insatser kan fungera, men att det krävs vissa inslag i insatserna för att de ska fungera (Warner m. fl. 2020). Idrott i insatser som använder idrott som lösning på sociala problem kan ha ett syfte av att vara en attraktionskraft och locka deltagare som kanske annars inte hade kommit i kontakt med insatsen. Idrott kan också fungera som ett motiverande redskap för att överföra färdigheter som deltagarna behöver för att öka sin anställningsbarhet. Idrott har också potential att bygga relationer till andra, utveckla socialt kapital

och vara behjälplig för att öka deltagarnas livskunskaper, vilket i sin tur kan påverka möjligheterna till anställning (Warner m. fl. 2020). Några av de komponenter som Warner med flera (2020) lyfter som viktiga för att den här typen av insatser ska fungera är bland annat att de bör bygga på en väl utvecklad och evidensbaserad utbildningsplan, att planerna bör innehålla färdighetsträning och sportaktiviteter. Insatsen bör också ha en genomtänkt rekryteringsprocess. Den bör genomföras i en säker miljö och i närvaro av positiva relationer, deltagarna bör få någon form av stöd med inkomst, rådgivning kring psykisk hälsa och möjligheter att delta i aktiviteter som förbättrar deras meriter så som utbildningar och praktik. Om dessa komponenter finns på plats menar Warner med flera (2020) att det är sannolikt att den här typen av insatser som innehåller idrott och syftar till att öka möjligheterna för anställning, kan fungera och göra att fler ungdomar får anställning och deltar mer i idrottssammanhang. Det finns fler sådana exempel. Ett exempel från Brasilien på en idrottsbaserad insats som riktade in sig på arbetslöshet bland ungdomar i missgynnade stadsdelar (Spaaij 2013). Ambitionen med insatsen var att använda lagsport, särskilt fotboll, som ett sätt att få unga att bli motiverade och ta del av yrkesutbildning som skulle leda till ökad anställningsbarhet (Spaaij 2013). Även denna insats bestod av andra aktiviteter så som att lära sig att söka jobb. I utvärdering av insatsen framkom att den bidrog till utveckling av socialt kapital (Spaaij 2012, 2013). Fotbollsaktiviteterna skulle kunna ge träning i samarbete och lagarbete, vilket resulterade i ökad disciplin och ansvarskänsla. För att översätta dessa förmågor till andra sammanhang måste dock hänsyn tas till det bredare sociala sammanhang av deltagarnas liv och erfarenheter och strukturella faktorer som kan påverka (Spaaij 2012).

TEORETISKA OCH METODOLOGISKA REFLEKTIONER

För att analysera problematiseringar och hur de präglar hur aktiviteter och relationer tar form för att hantera problem med ungas försörjning, där idrott är ett verktyg, utgår jag från ett konstruktionistiskt förhållningssätt. Det innebär att jag ser kunskap om världen som skapad genom våra kategoriseringar. Olika sätt att kategorisera världen möjliggör olika sätt att handla. I linje med ett poststrukturalistiskt perspektiv utgår jag också från att det är genom språket som vi får tillträde till verkligheten och som verkligheten får betydelse (Winther Jørgensen & Phillips 2000). Det diskursanalytiska angreppssättet ligger i linje med mitt syfte med avhandlingen. Jag är intresserad av att undersöka konstruktioner av sociala problem, hur dessa talas om på specifika sätt och hur det är en del av att konstruera problemen. Hur verkligheten beskrivs ligger till grund för vad som är möjligt att göra. Diskursanalys handlar om att undersöka villkoren för hur verkligheten har kunnat beskrivas och på så sätt också konstrueras, samt vilka villkor det medför för människor som tar del av den (Ekholm & Vesterberg 2020). Jag undersöker hur de problem som insatsen är till för att lösa formuleras och hur insatsen tar form i relation till dessa problemformuleringar. Sättet att tala om problem får konsekvenser, inte minst för människors agerande och hur de förhåller sig till problemen (Ekholm & Vesterberg 2020). Hur problemet framställs i intervjuer och i policydokument svarar mot andra föreställningar om sociala problem, och är också en del i att skapa problemen.

För att närma mig det sammanhang och de villkor som projektet har formats utifrån är det intressant att studera policy och hur policy tar form i praktiken. När jag studerar policy ser jag det

som mer än bara studier av policytexter. Policy är text, tal, dokument, men policy är också praktik, aktiviteter, saker, relationer etcetera. Policy ses ofta som något rationellt och neutralt, men policy är också en form av makt (Wedel m. fl. 2015). I stället för att försöka förstå vad policy kan vara är det intressant att titta på vad människor gör i policyns namn. Det är också intressant att se policy som processer. Policy är en uppsättning idéer, men det är också en uppsättning processer (Wedel m. fl. 2015). Policy är något som görs, som skapas. Ett poststrukturalistiskt perspektiv understryker hur reglerna och regelverken skapar ett brett utbud av professionella och expertkunskaper som har en stor del av hur vi styrs och hur skapandet av de individer av de individer vi förväntas bli sker (Bacchi & Goodwin 2016). Det här ligger i linje med WPR:s tillvägagångssätt, det vill säga "What's the Problem Represented to be?". Med ett sådant tillvägagångssätt är det intressant att titta på hur problem skapas på ett specifikt sätt (Bacchi & Goodwin 2016). Olika sätt att agera i förhållande till den insats som studeras bygger på (olika) sätt att förstå problemen. Det i sin tur relaterar till hur relationer mellan aktörer skapas och till och mellan deltagarna som också tar form genom insatsen och problembeskrivningarna. Talet om de sociala problem som projektet är till för att lösa, samt talet om dess lösningar, ser jag som en del i en samtida diskurs/samtida diskurser. Jag är intresserad av att inte enbart titta på hur en viss praktik utövas, utan också vilka relationer som gör den möjlig. Det vill säga de diskursiva praktikerna, reglerna eller den rutinmässiga uppsättningen av relationer som gör den möjlig (Bacchi & Bonham 2014).

Det poststrukturalistiska perspektivet innebär också att diskurs förstås som något som förändras i mötet med andra diskurser, där det utförs en diskursiv kamp om hur verkligheten ska förstås (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Utifrån det poststrukturalistiska förhållningssättet förstår jag också makt som något relationellt. Jag anser också att makt och kunskap hänger ihop samt att språket är konstituerande, det vill säga formar människors handlingar och uppföranden (Ekholm & Vesterberg 2020). Med en sådan utgångspunkt tycker jag också att det är viktigt att fundera på forskarens medverkan i att skapa diskursen och jag har en förhoppning om att utveckla detta under arbetet med avhandlingen. Med en syn på makt som relationell och produktiv behöver jag också fundera på de politiska följder mina teoretiska ingångar får (Bacchi 2012). Vilka verkligheter är jag med och skapar och vad får det för effekter? Bacchi menar att just studiet av problematiseringar uppmuntrar att ha en kritisk reflexiv hållning och att detta även innebär att ha ett kritiskt öga på sina egna analyser (Bacchi 2012).

Metod

Avhandlingen har en kvalitativ design. Det är en etnografiskt inspirerad studie där fokus ligger på hur människors aktiviteter kan förstås i deras specifika kontext, och med grund i deras meningsskapande. De metoder som jag har använt för att samla in materialet är intervjuer, observationer och att samla in policydokument.

Metod för analysarbete

I linje med det konstruktionistiska och diskursanalytiska perspektivet ser jag kunskap om världen som skapad genom våra kategoriseringar. Olika sätt att kategorisera världen möjliggör olika sätt att handla. I linje med ett poststrukturalistiskt perspektiv utgår jag också från att det är genom språket som vi får tillträde till verkligheten och som verkligheten får betydelse (Winther

Jørgensen & Phillips, 2000). De utsagor om verkligheten som intervjuerna utgör ser jag som representationer av verkligheten. Jag har bearbetat materialet lite i omgångar i och med att det har samlats in på det sättet, och bearbetningen har fördjupats efterhand. All bearbetning ser jag dock enbart som påbörjad och jag kommer att fördjupa den ytterligare framåt samt utifrån analytiska begrepp. Jag använder olika typer av material för att komma åt kontraster och möjliga spänningar i insatsens utformning samt i hur olika aktörer förstår verksamheten.

Empiriskt material

Det empiriska material som ligger till grund för avhandlingen är alltså intervjuer, deltagande observationer samt policydokument. Jag har följt insatsen sedan september 2021 och har i omgångar samlat in de olika materialen. De sista intervjuerna genomfördes under februari 2024 och jag betraktar nu materialinsamlingen som avslutad. Sammanlagt har jag genomfört intervjuer med 46 personer uppdelat på 37 intervjuer. Jag har intervjuat nationell projektledare, projektansvarig, styrgrupp, lokala projektledare, handledare, deltagare, personer från två olika kommunala förvaltningar som insatsen samarbetar med, en person från ESF. Utöver intervjuerna har jag genomfört deltagande observationer om två dagar vardera på två av de fyra orterna. De policymaterial som ingår i dagsläget är två policydokument: Projektansökan och Avstämningsrapport. Projektansökan är formulerad i det inledande skedet, innan insatsen hade startats upp. Den har till viss del utformats i dialog med Europeiska socialfonden som är mottagare av ansökan. Avstämningsrapporten är formulerad strax innan uppstart av insatsen och innehåller kompletteringar av vissa delar från projektansökan. Båda dokumenten innehåller utförliga beskrivning av verksamhetens målsättningar, dess målgrupp, de problem som insatsen är tänkt att lösa, aktiviteter och resurser som används för att genomföra insatsen. Det finns i Avstämningsrapporten också teoretiska resonemang om hur förändring hos deltagarna kan gå till och hur de planerar att följa upp denna förändring.

Etiska överväganden

Det empiriska materialet har samlats in i omgångar. De intervjuer och policymaterial som samlades in under den första omgången var en del i ett arbete med en uppföljning. Den första delen bedömdes inte behöva ett etiktillstånd. Till den fortsatta insamlingen av material, intervjuer och deltagande observationer, har en ansökan om etiktillstånd skickats in och i ett rådgivande yttrande har besked getts att studien inte behöver etikprövas (Dnr 2022-06791-01). Även om den första materialinsamlingen skedde inom ramen för en uppföljning av insatsen har alla deltagare i forskningsstudien blivit informerade om att materialet även kan komma att användas i fortsatt arbete så som vetenskapliga artiklar och i arbetet med en avhandling.

Tankar om teori

Jag har i dagsläget inte utarbetat något teoretiskt ramverk för avhandlingen. Jag vill med detta avsnitt presentera några intressanta teoretiska spår som utvecklats i samband med bearbetning av materialet och i arbetet med tidigare forskning. Dessa teoretiska spår planerar jag att jobba vidare med. Det kan komma att utvecklas men det kan också bli så att de ersätts med nya. Det här avsnittet är på det sättet resonemang för vägar fram för en teoretiskt förankrad analys av det empiriska materialet.

Teorier kan vara utformade på olika sätt och röra sig på olika analysnivåer. Det finns teorier som riktar fokus mot samhällsstrukturer och samhällseliga förutsättningar för människors levnadsvillkor och det finns teorier som riktar fokus mellan människor och sociala relationer (Andersson & Mattsson 2022). Teorier på olika analysnivåer kan också kombineras för att fånga komplexiteten i ett fenomen. Det är vanligt inom socialt arbete att just kombinera olika teorier eftersom socialt arbete ofta rör sig där människa och samhälle möts och problematiker kan relateras till på olika nivåer (Andersson & Mattsson 2022). Institutionella praktiker, sociala relationer och mänskliga handlingar skulle kunna beskrivas på olika nivåer men i min empiri går de in i varandra och är svåra att separera. Det här leder till att spänningar uppstår. Min teoretiska ambition i dagsläget kan sammanfattas i att överskrida förgivettagna gränser. Det kan handla om gränser mellan samhälle och individ; mellan olika samhällssektorer så som kommun, civilsamhälle, ESF/EU; eller mellan olika samhällsnivåer så som samhälle, institutioner/organisationer och individer. Det är inte så bärkraftigt för mitt perspektiv att göra en åtskillnad mellan individ och samhälle eller mellan civilsamhälle och kommunförvaltning. Jag vill visa på de spänningar som uppstår i materialet. Det kan vara olika begreppsliga spänningar till exempel. Det är nödvändigtvis inte skillnaderna som är det intressanta, utan när skillnaderna överskrids. Detta överskridande kan illustreras av mina frågeställningar som berör problematiseringar, forande relationer och forandet av subjekt och jag tänkte försöka illustrera det i kommande avsnitt. Dessa indelningar ska dock inte ses som analytiska kapitelindelningar, de kommer att få en annan form i takt med att jag bearbetar materialet vidare. Detta är teoretiska och analytiska resonemang i väldigt lös form och de bör därför läsas på så sätt.

Uppslag för fortsatt analysarbete

Problematiseringar

Min första frågeställning handlar om hur de problem som insatsen är till för att lösa framställs och hur insatsen tar form i relation till dessa problemföreställningar. I en enbart påbörjad bearbetning av materialet framställs problemen på väldigt många olika sätt. Vid en genomgång av policymaterialet beskrivs problemet som insatsen syftar till att lösa som arbetslöshet. Men arbetslöshet hänger också samman med en rad andra problem. Det sätts inte minst in i ett sammanhang av andra sociala utmaningar och dessa sociala utmaningar har Svenska fotbollsförbundet tagit på sig att lösa. Arbetslöshet kommer med en hel rad andra problem som i policydokumenten beskrivs som risker och hot av olika slag. Till exempel kan arbetslöshet få konsekvenser för hälsan: ”risken för arbetslöshet kan få konsekvenser för hälsan, såväl den fysiska hälsan men framför allt den psykiska” (Projektansökan). Olika former av utsatthet vävs ihop med varandra och det framställs som rimligt att hantera arbetslöshetsproblemet och hur detta förväntas även lösa andra typer av problem. I intervjuer framställs också problemet som insatsen är till för att lösa på flera olika sätt. Även här lyfts problem med arbetslöshet hänga ihop med en rad andra problem. I intervjuer med handledare, projektledare och även deltagare framkommer beskrivningar av problem som avsaknad av motivation, bristande självkänsla, avsaknad av livsgnista, socialt umgänge, kompetens, struktur på vardagen, svårigheter att komma in i det svenska samhället, svårigheter med det svenska språket, avsaknad av förståelse och kompetens om det svenska föreningslivet, avsaknad av sammanhang och avsaknad av anledning att gå upp på morgonen. Dessa problembeskrivningar är alla kopplade till individen. Det är

deltagarna som är bärare av problemen som insatsen syftar till att lösa och som beskrivs på olika sätt av alla intervjuade. Det framkommer dock även ett annat sätt att beskriva problemen som är mer kopplad till en organisatorisk nivå. Det handlar om att få medel, att stärka samarbetet med andra och knyta kontakter, att visa på fotbollens kapacitet, stärka fotbollsföreningarna och få fler engagerade ideella personer till föreningarna. Problematiseringarna illustrerar överskridandet mellan olika nivåer. Velfärdsstaten har inte de resurser som krävs för att hantera problemen, det handlar om velfärdsstatens ”gamla” lösningar. Civilsamhällets inre organisationer har problem, idrottens folkrörelsetradition har problem. Det är en anhopning av problem. Den komplexa sammanvävda problembilden överskrider uppdelningen. Vi kan inte förstå det ena utan att förstå det andra och därmed överskrider gränserna. Det är ett diskursivt komplex av problem.

Formande relationer

Den andra frågeställningen handlar om hur relationer formas mellan olika aktörer och hur dessa relationer präglar de sätt på vilka insatsen tar form. En stor del i hur insatsen tar form på de fyra olika orterna handlar om de samarbeten som byggs upp till olika aktörer i relation till insatsen. På alla fyra orter finns det samarbeten upprättade med olika externa parter. Det kan handla om upphandlade tjänster för utbildningar i arbetsmarknadskunskap, det kan också handla om samarbeten med näringslivet, de lokala bostadsbolagen, skolor, polisen med mera. Det handlar också, och till stor del, om olika samarbeten med kommunala förvaltningar. Det handlar utöver detta även om de samarbeten och relationer som inte har blivit av, även i det fallet samarbeten med kommunala förvaltningar samt samarbete med Arbetsförmedlingen som exempel. Det finns alltså många olika parter att förhålla sig till i projektet och det skapas många olika relationer kopplat till insatsen. Vilka samarbetspartners som knyts till projektet avgör hur projektet tar form och det kan utifrån det bli vissa skillnader i utförandet – och inte minst i relation till vilka deltagare som kan rekryteras. Olika kommunala förvaltning är särskilt viktiga för detta. Den nationella projektledningen beskriver att ”där projekten fungerar bäst, där fungerar det bäst samarbetet med kommunen” (Nationell projektledning). Det finns också beskrivningar i intervjuer med nationella och lokala projektledare om att de har fått kontakt med personer, förvaltningar eller nämnder som inte lett vidare i önskvärd riktning, vilket lett till fortsatta utmaningar och svårigheter. Olika kommuner är organiserade på olika sätt och det finns ingen generell princip för hur kontakter med en kommun kan arrangeras som är giltig för olika platser och verksamheter, därför måste sådana relationer utvecklas och ta form lokalt. Att utveckla samarbetet med kommunen lyfts också som en viktig del för projektets framtid och utveckling.

Det finns i detta ett överskridande mellan informella och formella relationer. Relationer tar form på olika sätt. Det är inte skrivet i en förbestämd logik hur sådana här verksamheter ska fungera, utan det handlar om att skapa relationer till personer. Det är en viss person (projektledare eller annan) som skapar relationer till personer för att denne tror att det är rätt person för att ta arbetet framåt. Den här personen ålar sig fram skulle man kunna beskriva det som. Det finns en entreprenöriell kraft i detta. Det öppnar dörrar i vissa lägen, och skapar hinder i andra. Det är rörligt och finns hela tiden ett spänningsfält, i och med överskridandet. Det är ett slags organisatoriskt entreprenörskap som kräver förmågor i form av en halhet att ta sig över (eller under) organisatoriska barriärer. Det skapas andra problem, eller lösningar, utifrån det. Beroende på hur de här hindren överkoms blir insatsen till. Insatsen är på så sätt alltid i blivande beroende

på hur projektledaren i det här fallet ålar sig fram genom olika hinder och lösningar. Och det är, eventuellt, så arbetsmarknadspolitiska insatser tar form i Sverige under början av 2020-talet.

Formandet av subjekt

Målgruppen för insatsen och vilka deltagare som knyts till insatsen är en del av problembeskrivningarna. Den är också vad olika samarbeten som knyts till insatsen samlas kring. I intervjuerna framkommer det att det inte har varit helt lätt att rekrytera deltagare. Målgruppen har därför breddats efter hand och utifrån de förutsättningar som insatsen startade i gång under. Det har inneburit att insatsen har formats efter vägen, som jag tidigare har lyft. Den har också tagit form på olika sätt på de fyra olika platserna beroende på vilka deltagare de har fått tag på. Den plan som gjordes från början har fått justeras, och det är till stor del på grund av svårigheter att rekrytera från målgruppen och utifrån de deltagare som de har fått tag på. Målgruppen har också förändrats under insatsens gång och skruvats på inför det andra året, och även igen inför det tredje året. Rekrytering av deltagare beskrivs i intervjuer som en av de största utmaningarna för genomförandet av insatsen. Projektledare och handledare beskriver hur de i princip har tagit emot de deltagare som har visat intresse. Rekrytering beskrivs till exempel ha skett genom olika kontakter hos respektive kommun eller andra samarbetspartners. Det har skett via annonsering i sociala medier och genom att de gått ut på skolor och informerat om projektet. Rekrytering av deltagare har också handlat mycket om projektarbetarnas kontakter. I intervjuer med deltagare och handledare framkommer det att vissa deltagare själva har sett annonserna och tagit kontakt med projektet efter detta, medan andra har uppmanats att söka av sina föräldrar som har sett annonserna. De har också använt handledares och projektledares kontakter för att få tag i deltagare, antingen via deras föräldrar eller andra kontaktpersoner nära den potentiella deltagaren.

Även aktiviteterna som deltagarna tar del av blir till på olika sätt på de olika orterna, och beroende på vilka deltagare de har fått tag i och vilka andra aktörer de samarbetar med. På en ort har de till exempel inte kunnat genomföra praktik, för att deltagarna inte har bedömts vara redo för detta. På två orter har de fått möjlighet att få betalt för vissa aktiviteter de utför. Fotboll används också på olika sätt på de olika orterna. Fotboll är både en aktivitet och en metod inom projektet, men används på lite olika sätt på de fyra orterna. Fotbollen som metod handlar också om att bygga relationer till deltagarna vilket följande citat från den nationella projektledningen visar på:

Grundidén bygger ju på det här med tillhörighet till en grupp, att man bygger ett lag av den här gruppen. Så vi har ju jättemycket, alltså jättemycket, aktiviteter i början som handlar om att deltagarna ska lära känna varandra precis så som man gör i ett fotbollslag... när man startar säsongen. [...] Så det är... det var ju vår absolut mest centrala del i vår metod kan jag säga. Det handlar om det här laget och att man känner en social tillhörighet och att det blir positivt för ens välbefinnande överlag. Det trodde vi och det har vi fått bekräftat hittills i projektet att det fungerar precis så bra som vi trodde det skulle göra. Det fungerar precis så som alla känner som har varit i föreningslivet i ett lag, att det är kul att vara med i ett lag det är kul att känna att man har en plats i den här gruppen, så att säga. Och vi var väldigt noga med det.

Citatet visar på hur insatsen tar sig an deltagarna genom att bygga ett lag, en gemenskap.

Jag vill koppla ålandet som jag har beskrivit i avsnittet ovan till deltagarna och deras väg mot sysselsättning, och genom den specifika insatsen. De i sin tur närmar sig arbete genom hur insatsen tar form och genom de aktiviteter som de tar del av. De närmar sig också detta till stor

del genom de relationer som skapas till andra deltagare och framför allt projektledare och handledare. Jag analyserar detta som en slags spänning mellan kontroll – omsorg, disciplin – pastoral makt. En spänning som är vanligt förekommande inom kommunal verksamhet och myndigheter så som till exempel Arbetsförmedlingen. Disciplin inom den här verksamheten handlar till exempel om tider, gemensamma luncher, normer (arbetslinjen). Pastorer i form av handledare. Samtidigt som deltagandet bäddas in i en form av frivillighet.

Det här kopplar även samman med det som jag har beskrivit i avsnittet ovan, det vill säga formande relationer. Deltagarna används också för att ge legitimitet till insatsen, och insatsen används för att ge legitimitet till Svenska fotbollsförbundet, samt i relation till olika samverkande aktörer. På så sätt hänger legitimitet ihop med relationer och det kan vara ett sätt att komma åt legitimitet på ett lite annat sätt än den institutionalistiska. Subjekt, auktoritet, kunskapsanspråk byggs upp på olika grund. Från Svenska fotbollsförbundets sida så finns insatsen till eftersom de har ett legitimitetsproblem. Det som tar form måste hela tiden ta form på nya sätt. Det finns inre motsättningar och spänningar och diskursiva konflikter. En viss auktoritet skapar olika saker, möjliggör olika saker. Vad är det auktoriteten består av och vad är det som möjliggörs? Vad varje subjekt fylls med för förmågor och agens. Den här verksamheten följer inte en institutionell logik. Att civilsamhället betar sig på ett visst sätt för att det är inskrivet i en viss form stämmer inte. Det hänger snarare ihop med relationer och hur individer tar sig igenom systemet. Det finns olika hinder och olika möjligheter som individer ålar sig fram igenom.

SLUTORD

Detta paper har i korthet redogjort för det pågående arbetet med min avhandling som handlar om hur arbetsmarknadspolitiska insatser formas enligt särskilda villkor och på särskilda sätt i välfärdssamhällets Sverige i början av 2020-talet, och hur socialt arbete tar form i relation till frågor om inkludering och försörjning genom lönearbete. Jag har presenterat utdrag ur bakgrunden, forskningsläge, kort om metod samt ett tidigt grepp på möjliga teoretiska resonemang samt uppslag för fortsatt analysarbete. Arbetet med avhandlingen inleddes i september 2021 samtidigt som jag började följa den insats som det empiriska materialet bygger på. Arbetet med avhandlingen beräknas vara avslutat under våren 2026. Under 2024 kommer jag att fortsätta arbetet med att utveckla ett teoretiskt ramverk för avhandlingen och samtidigt bearbeta det empiriska materialet för analys.

REFERENSER

- Alfonsson, J., (2022), *Det otrygga arbetslivet i Sverige: Dess framväxt och konsekvenser*. Studentlitteratur.
- Altermark, N. & Dahlstedt, M., (2022), "Inledning", i Altermark, N. & Dahlstedt, M. (red.), *Bortom systemskiftet. Mot en ny gemenskap*. Verbal.
- Andersson, E. & Mattsson, T. (2022) "Om teori" i Andersson, E. & Mattsson, T. (red.), *Teorier för socialt arbete. Del 1: Strukturell ojämlikhet och samhällen i förändring*, Gleerups.
- Bacchi, C. & Goodwin, S., (2016), Poststructural Policy Analysis: A Guide to Practice, *New York: Palgrave Macmillan* (kapitel 1-3).
- Bacchi, C. & Bonham, J., (2014), Reclaiming discursive practices as an analytic focus: Political implications, *Foucault Studies*, 14, 173-192.
- Bacchi, C., (2012), Why study problematization? Making politics visible, *Open Journal of Political Science*, 2(1), 1-8.
- Bjärsholm, D. & Norberg, J. (2021), Swedish Sport Policy in an Era of Neoliberalism: An Expression of Social Entrepreneurship, *Front. Sports Act. Living*, Vol. 3.
- Blomqvist, P. & Palme, J. (2020) Universalism in welfare policy: The Swedish case beyond 1990, *Social Inclusion*, 8(1), 114-123.
- Carlsson, V. & Mukhtar-Landgren, D. (2018) Styrning genom frivillig koordinering? En studie av europeiska socialfondens genomförande i lokal förvaltning, *Statsvetenskaplig tidskrift*, 120(5), 137-161.
- Coakley, J. (2015) Assessing the sociology of sport: On cultural sensibilities and the great sport myth, *International Review for the Sociology of Sport*, 50(4-5), 402-406.
- Coalter, F. (2011), The politics of sport-for-development: Limited focus programmes and broad gague problems, *International Review for the Sociology of Sport*, 45(3), 295-314.
- Dahlstedt, M., (2009), *Aktiveringens politik. Demokrati och medborgarskap för ett nytt millennium*, Liber.
- Dahlstedt, M. (2000) Demokrati genom civilt samhälle? Reflektioner kring Demokratiutredningens sanningspolitik, *Statsvetenskaplig tidskrift*, 103(4), 289-310.
- Ekholm, David & Dahlstedt, Magnus (2021), "Forskningssammanhang och teoretisk ansats" i Dahlstedt, Magnus och Ekholm, David (red.), *Idrottens kraft? Ungas livsvillkor och ojämlikhetens problem i en segregerad stad*, Lund: Studentlitteratur.
- Ekholm, D. & Vesterberg, V., (2020), "Diskursanalys" i Dahlstedt, M. & Gruber, S., *Metoder för forskning i socialt arbete*, Gleerups.

- Herz, M. (2016) 'Then we offer them a new project' - the production of projects in social work conducted by civil society in Sweden, *Journal of Civil Society*, 12(4), 365-379.
- Johansson, H., Arvidsson, M., Johansson, S. & Nordfeldt, M. (2019) Mellan röst och service. Studentlitteratur.
- Mc Glinn, M. (2018). Translating neoliberalism: The European Social Fund and the governing of unemployment and social exclusion in Malmö, Sweden. Malmö universitet.
- Norberg J.R. (2011) A contract reconsidered? Changes in the Swedish state's relation to the sports movement, *International Journal of Sport Policy and Politics*, 3(3), 311-325.
- Olofsson, J., (2020), *Socialpolitik – en historisk bakgrund, internationella jämförelser och aktuella politiska utmaningar*, Studentlitteratur.
- Sunesson, S., Blomberg, S., Edebalk, P-G., Harrysson, L., Magnusson, J., Meuwisse, A., Petersson, J. & Salonen, T. (1999) The flight from universalism, *European Journal of Social Work*, 1(1), 19-29.
- Spaaij, R. (2012). Building social and cultural capital among young people in disadvantaged communities: lessons from a Brazilian sport-based intervention program. *Sport, Education and Society* 17 (1), 77-95.
- Spaaij, R. (2013). Changing people's lives for the better? Social mobility through sport-based intervention programmes: opportunities and constraints. *European Journal for Sport and Society* 10 (1), 53-73.
- Vesterberg, V. (2016) Ethnicizing employability: Governing the unemployed in labour market projects in Sweden. Linköpings universitet.
- Warner, M. Robinson, J. Heal, B. Lloyd, J. O'Connell, P. Rose, L. A comprehensive sport for development strategy using collaborative partnerships to facilitate employment among youth facing barriers, *Journal of Sport for Development* 2020 Vol. 8 Issue 15.
- Wedel, Janie R., m.fl. (2005). Toward an anthropology of public policy, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 600(1), 30-51.
- Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, (2000), *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur.